

بررسی تاثیر ساختار مالکیت و حاکمیت شرکتی بر کارایی هزینه (بانک های پذیرفته در بورس اوراق بهادار تهران)

مهتاب افشین^۱، علی ثریایی^{۲*}

۱- گروه مدیریت بازرگانی دانشکده علوم انسانی، واحد بابل، دانشگاه آزاد اسلامی، بابل، ایران

۲- استادیار گروه مدیریت و عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی، بابل، ایران. ali.sorayace@gmail.com

نویسنده مسئول: ali.sorayace@gmail.com

چکیده

هدف از انجام این تحقیق بررسی تاثیر ساختار مالکیت و حاکمیت شرکتی بر کارایی سیستم های بانکی در بانکهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران بوده است. این تحقیق به روش توصیفی همبستگی انجام شده و از نوع تحقیقات کاربردی است. جامعه آماری تحقیق را کلیه بانک های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی سال های ۱۳۸۳ تا ۱۳۹۲ تشکیل می دهند که تعداد ۸ بانک در تمام طول دوره تحقیق در بازار بورس فعال بوده و مورد مطالعه قرار گرفته اند. داده های تحقیق از صورت های مالی بانک ها استخراج گردیده و با استفاده از مدل های رگرسیونی به روش داده های ترکیبی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. یافته های تحقیق نشان داد که از میان شاخص های حاکمیت شرکتی دو شاخص مالکیت داخلی و تعداد اعضای هیات مدیره بر کارایی هزینه های بانک موثر بوده اند. همچنین یافته ها نشان داده که ساختار مالکیت تنها بر روی کارایی هزینه اثرگذار بوده است.

واژه های کلیدی: ساختار مالکیت، حاکمیت شرکتی، کارایی هزینه

• مقدمه

در بحث حاکمیت شرکتی بعد از بحران مالی اخیر اهمیت بسزایی یافته است. نقش حاکمیت شرکتی از چند جهت دارای اهمیت است. اول اینکه بر قراری حاکمیت شرکتی باعث می شود که منابع کمیاب در اقتصاد به صورت کارا استفاده شود. [۱] دوم اینکه منابع به سمت سرمایه گذاریهای کارا تخصیص یابند. سوم حاکمیت شرکتی به مدیران کمک می کند که بر بهبود عملکرد بنگاه تمرکز کنند. [۲] چهارم حاکمیت شرکتی به مدیر عامل یا هیئت مدیره در انتخاب بهترین ابزار برای کنترل منابع کمیاب کمک می کند. پنجم حاکمیت شرکتی نهادها را مجبور به پذیرش مقررات می سازد. و همچنین ثبات سیستم بانکی به چهار دلیل دارای اهمیت است. [۳] اول اینکه یک سیستم بانکی باثبات محیط مناسبی را برای جذب سپرده ها فراهم می کند. دوم اینکه به انتقال سیاست پولی کمک می کند. سوم سیستم بانکی باثبات، واسطه مالی کارا ایجاد می کند و آن را قادر می سازد که در تخصیص منابع به سرمایه گذاریها موفق تر عمل نماید [۴] و در نتیجه می تواند باعث بهبود رشد اقتصادی و سرمایه گذاری شود. چهارم وجود سیستم بانکی باثبات باعث افزایش کارایی عملکرد سیستم بانکی و بهبود توزیع منابع در اقتصاد می شود.

حاکمیت شرکتی ظرفیت مدیران برای مدیریت سود را کاهش میدهد و توانایی بهبود قابلیت اتکای سودهای حسابداری را دارد و بنابراین قابلیت اطلاع رسانی مفید سودهای حسابداری را بهبود میبخشد. [۵] به دلیل وجود ارتباط سیستم بانکی و سیستم کلان اقتصادی، برقراری حاکمیت شرکتی در بانک ها دارای اهمیت است. [۶] البته باید اذعان نمود برقراری حاکمیت شرکتی در بانکها متفاوت از برقراری آن در سایر نهادهای مالی می باشد. پیچیدگی فعالیت بانکها، عدم تقارن اطلاعات را افزایش می دهد و قدرت سهامداران را برای مدیریت بانک کاهش می دهد. [۷]

بانکها نقش اصلی تأمین منابع مالی را در کشورهای در حال توسعه بر عهده دارند. همچنین آنها بنگاه هایی هستند که به دلیل سپرده های دریافتی از مشتریان نسبت بدهی به دارایی بالایی دارند. بنا به دلایل ذکر شده آنها بیشتر تحت تأثیر مقررات هستند به طوری که باید پاسخگویی بیشتری نسبت به حقوق سپرده گذاران داشته باشند، ریسک خود را کاهش دهند و ثبات سیستم پرداخت را تضمین نمایند [۸]. مقررات حاکمیت شرکتی در زمینه تجدید ساختار مالکیت بانک باعث کاهش ریسک سیستماتیک شده و ممکن است با هدف اصلی سهامداران مبنی بر افزایش ارزش سهم متفاوت باشد و از این رو کارایی سیستم های بانکی تحت تاثیر ساختار مالکیت شرکت یا حاکمیت شرکتی آن قرار می گیرد. بنابراین مسئله اصلی تحقیق این است که: «آیا حاکمیت شرکتی و ساختار مالکیت بر کارایی بانک های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران تاثیر می گذارند؟»

بررسی ادبیات

ساختار مالکیت

منظور از ساختار مالکیت، مشخص کردن بافت و ترکیب سهامداران یک شرکت و بعضاً مالک عمده نهایی سهام آن شرکت است. [۹] ساختار مالکیت یک شرکت از ابعاد گوناگون قابل توجه است و در وهله اول برحسب دو متغیر شامل سهامداران درونی یا سهام در اختیار سهامداران داخلی^۱ و سهامداران بیرونی تعریف می شود. بر این اساس، سهام در اختیار سهامداران نهادی و دولت از بخش های اصلی مالکیت بیرونی شرکت ها تلقی می شود. سهام در اختیار سهام داران داخلی بیانگر درصدی از سهام است که در تملک مدیران و کارکنان شرکت قرار دارد. سهام تحت مالکیت سهامداران نهادی به درصدی از سهام شرکت اشاره می کند که در تملک سرمایه گذاران نهادی و حقوقی است. [۱۰]

حاکمیت شرکتی

اخیرا موضوع حاکمیت شرکتی در سطح بین المللی توجه زیادی به خود جلب کرده است. [۱۱] در خصوص کشورهای آسیایی حاکمیت شرکتی ضعیف به عنوان یکی از دلایل بحران مالی ۱۹۹۷ آسیا عنوان شده است. [۱۲] حاکمیت شرکتی به راههای مختلف توسط سازمانها یا کمیته ها مطابق علایق ایدئولوژیکی آنها تعریف شده است. [۱۳] بررسی ادبیات موجود نشان می دهد که هیچ تعریف مورد توافقی در مورد حاکمیت شرکتی وجود ندارد.

^۱ Insider Holdings

با این حال، فدراسیون بین المللی حسابداران^۲ (۲۰۰۲) حاکمیت شرکتی را اینگونه تعریف کرده است که عبارت است از تعدادی از مسئولیت ها و شیوه های به کار برده توسط هیئت مدیره و مدیران موظف با هدف مشخص کردن مسیر استراتژیک که تضمین کننده دستیابی به هدف ها، کنترل ریسک ها و مصرف مسئولانه منابع است. کادبری^۳ (۱۹۹۲) حاکمیت شرکتی را چنین بیان می کند: « سیستمی که شرکت ها با آن نظارت و کنترل می شوند». [۱۴] حاکمیت شرکتی فرآیند نظارت و کنترل برای تضمین عملکرد مدیر شرکت مطابق با منافع سهامداران تعریف می شود [۱۵]

کارایی

کارایی در تعریف یعنی کارها را درست انجام دادن، بنابراین کارایی صرفا مقایسه ای است بین منابعی که انتظار داریم برای دستیابی به اهداف، مقاصد و فعالیت های خاص مصرف کنیم و منابعی که واقعا در این مسیر بکار رفته اند.

آلن و همکاران (۲۰۱۱) در مقاله خود ارتباط بین حاکمیت شرکتی و وجود ثبات در سیستم بانکی را برای کشورهای عضو اتحادیه اروپا بررسی کرده اند. برای این منظور ارتباط بین بانکهای مادر و شعبه های آنها در کشورهای دیگر بررسی شده است. بسیاری از شعب خارجی دارای نقدینگی بالاتر نسبت به بانکهای داخلی کشور میزبان بوده اند که با انتقال وجوه خود به کشور مادر باعث ایجاد بی ثباتی در سیستم بانکی کشور میزبان شده اند. بررسی نشان می دهد که فقدان مقررات حاکمیت شرکتی مناسب که از بازار مالی کشور میزبان حمایت نماید باعث ایجاد چنین بحرانی شده است.

ارمینا و ماریا (۲۰۱۰) در مقاله خود رابطه بین عملکرد بانکی و حاکمیت شرکتی در بانکهای اروپایی و آمریکایی و استرالیا و ژاپن را بررسی کرده اند. یافته های این مقاله نشان می دهد که یک رابطه منفی قابل چشم پوشی بین عملکرد بانکی و حاکمیت شرکتی برقرار است اما بین عملکرد بانکی و اهرم مالی و رشد اقتصادی رابطه مثبت و قوی وجود دارد. همچنین یافته های این مقاله حاکی از رابطه مثبت بین سهامداران داخلی و عملکرد بانکی وجود دارد که بیانگر این است که هر چه سهام بیشتر توسط کارمندان داخلی بانک و هیئت مدیره و سهامداران بزرگ نگهداری شود عملکرد بانک بهتر خواهد بود.

ون (۲۰۱۰) ارتباط بین تمرکز مالکیت و عملکرد بانکی در کشور چین را بررسی نموده است. از دو شاخص بازدهی دارایی و بازدهی سرمایه به عنوان شاخص عملکرد بانکی و شاخص سودآوری بانکی استفاده شده است. نتایج حاصل از بررسی اثر تمرکز مالکیت بر عملکرد سه دسته بانک، بانک های تجاری پذیرفته در بورس و بانک های تجاری خصوصی، حاکی از این است که تمرکز مالکیت و شاخص های سودآوری رابطه خطی با هم ندارند.

کیم و راسیا (۲۰۱۰) اثر مالکیت دولتی، خصوصی و خارجی را بر عملکرد سیستم بانکی سنجیده اند. نتایج حاکی از این است که در قبل از بحران مالی بانکهای با مالکیت خارجی نسبت به بانکهای دولتی و بانکهای خصوصی، حاکمیت شرکتی را بهتر به کار برده اند و در نتیجه عملکرد بهتری نیز داشته اند. اما در دوره بعد از بحران مالی بانکهای با مالکیت خصوصی نسبت به سایر بانکها در اجرای حاکمیت شرکتی موفق تر بوده و شاخصهای عملکرد آنها بهبود یافته است. [۱۶]

فرضیه های تحقیق

- (۱) بررسی ساختار مالکیت بر کارایی هزینه بانک های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران تاثیر معناداری دارد.
- (۲) بررسی حاکمیت شرکتی بر کارایی هزینه بانک های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران تاثیر معناداری دارد.

روش تحقیق

روش پژوهش این تحقیق از نظر ماهیت و محتوا از نوع همبستگی است، علت استفاده از روش همبستگی کشف روابط همبستگی بین متغیرها است. همچنین این پژوهش از نوع مطالعه ای کتابخانه ای و تحلیلی_علی بوده مبتنی بر تحلیل داده های

^۲ International Federation Accountant (IFAC)

^۳ Cadbury

تابلویی (پانل دیتا) نیز می باشد. پژوهش از حیث هدف کاربردی و از حیث روش توصیفی _ همبستگی قلمداد می شود. از نظر هدف این پژوهش جزو پژوهش های کاربردی محسوب می شود.

مدل تحقیق

به منظور آزمون فرضیه های اول و دوم تحقیق از مدل زیر استفاده خواهد شد.

$$CE_{i,t} = \beta_0 + \beta_1 Own_{i,t} + \beta_2 InOwn_{i,t} + \beta_3 Bsize_{i,t} + \beta_4 BInd_{i,t} + \beta_5 CAR_{i,t} + \beta_6 Size_{i,t} + \varepsilon_{i,t}$$

که در این رابطه،

$CE_{i,t}$: معیار کارایی هزینه بانک i در پایان سال t است که مطابق با تحقیق گودفر^۴ (۲۰۱۳) برحسب نسبت هزینه های مالی به کل دارایی های بانک محاسبه خواهد شد. این معیار مقادیری بین صفر و یک می پذیرد و هر چه مقادیر کوچکتری داشته باشد، کارایی هزینه در بانک بالاتر خواهد بود.

$Own_{i,t}$: معیار ساختار مالکیت بانک i در پایان سال t است که براساس متغیر ساختگی صفر و یک سنجیده می شود. اگر مالکیت بانک مورد مطالعه، دولتی باشد برابر با صفر و در غیر این صورت برابر یک خواهد بود.

$InOwn_{i,t}$: معیار مالکیت داخلی بانک i در پایان سال t است و برابر با درصد سهام در دست مدیران و کارکنان بانک است.

$Bsize_{i,t}$: معرف حاکمیت شرکتی بانک i در پایان سال t است و برحسب تعداد اعضای هیات مدیره سنجیده می شود.

$BInd_{i,t}$: معرف حاکمیت شرکتی بانک i در پایان سال t است و بر اساس تعداد اعضای موظف هیات مدیره سنجیده می شود.

$CAR_{i,t}$: نسبت کفایت سرمایه بانک i در پایان سال t است و بر اساس نسبت کل دارایی های مشهود به تسهیلات اعطایی بانک سنجیده می شود.

$Size_{i,t}$: معرف اندازه بانک است و برحسب لگاریتم کل دارایی ها سنجیده می شود.

روش تجزیه و تحلیل داده ها

داده های تحقیق از صورت های مالی بانک ها استخراج گردیده و با استفاده از مدل های رگرسیونی به روش داده های ترکیبی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

نتایج حاصل از آزمون مدل کارایی هزینه

ابتدا الگوی لازم برای تخمین مدل تعیین گردیده و سپس مدل تحقیق برآورد و نتایج حاصل از آن تفسیر می شود. در نتیجه برازش مدل، نتایج فرضیه های تحقیق ارائه می شود.

$$CE_{i,t} = \beta_0 + \beta_1 Own_{i,t} + \beta_2 InOwn_{i,t} + \beta_3 Bsize_{i,t} + \beta_4 BInd_{i,t} + \beta_5 CAR_{i,t} + \beta_6 Size_{i,t} + \varepsilon_{i,t}$$

جدول ۱: نتایج تخمین مدل کارایی هزینه با استفاده از روش های داده های تلفیقی

متغیر مستقل	ضریب	آماره t	P-Value	VIF
ساختار مالکیت	۰,۲۰۳۰	۷,۷۶۰	۰,۰۰۰۱	۱,۰۶۹
مالکیت داخلی	۰,۴۶۰۹	۳,۷۵۲	۰,۰۰۰۳	۲,۰۰۶
تعداد اعضای هیئت مدیره	۰,۰۸۶۳	۳,۵۲۹	۰,۰۰۰۷	۱,۰۵۴
تعداد اعضای موظف هیئت	-۰,۰۳۰۰	-۰,۶۱۸	۰,۵۳۸۲	۲,۰۴۴

^۴ Godfred

				مدیره
۱,۱۰۷	۰,۰۰۰۱	۴,۳۴۱	۰,۱۸۷۵	کفایت سرمایه
۳,۰۳۳	۰,۰۰۰۱	۸,۰۴۳	۰,۰۲۲۰	اندازه بانک
-	۰,۰۶۸۶	-۱,۸۴۸	-۰,۳۴۴۶	مقدار ثابت
<p>آماره F تحلیل واریانس: ۷,۸۵۳ سطح معناداری مدل: ۰,۰۰۰۱ ضریب تعیین مدل: ۰,۳۴۲۳ جاک-برا: ۰,۳۶۶ به روش پاگان: ۰,۳۵۹ دوربین واتسون: ۲,۰۱۳</p>				

نتیجه گیری

در این بخش پس از آزمون فرضیه ها و با بهره گرفتن از مبانی تحقیق و تحقیقات انجام شده قبلی ما به نتایجی دست یافتیم، بطوریکه یافته های حاصل از آزمون فرضیه اول نشان می دهد بررسی ساختار مالکیت بر کارایی هزینه بانک های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تاثیر معناداری دارد و مالکیت خصوصی این بانک ها اثرگذاری مثبتی بر روی کارایی هزینه آنها داشت. یافته های این فرضیه با نتایج تحقیقات آلن و همکاران (۲۰۱۱)، ارمینا و ماریا (۲۰۱۰)، ون (۲۰۱۰) و کیم و راسیا (۲۰۱۰) همسو بوده است. یافته های فرضیه دوم نشان می دهد بررسی حاکمیت شرکتی بر کارایی هزینه های همین بانک ها تاثیر معناداری دارد و بانک هایی که تعداد اعضای هیئت مدیره در آنها بیشتر است، کارایی هزینه نیز در آنها بالاتر خواهد بود. یافته های این فرضیه نیز با یافته های این فرضیه با نتایج تحقیقات آلن و همکاران (۲۰۱۱)، ارمینا و ماریا (۲۰۱۰)، ون (۲۰۱۰) و کیم و راسیا (۲۰۱۰) همسو بوده است. در انتها این می توانیم بگوییم که هم بررسی حاکمیت شرکتی و هم ساختار مالکیت بر کارایی هزینه تاثیر معناداری دارند و حاکمیت شرکتی از طریق ابعاد مالکیت داخلی و تعداد اعضای هیئت مدیره اثر معناداری بر کارایی هزینه بانک دارد.

منابع

[۱] Allen, Franklin, & Xia Gu and Oskar Kowalewski, (۲۰۱۱), "Corporate governance and intra group transactions in European bank holding companies during the crisis", World Economy Research.

[۲] Wen, Wen, (۲۰۱۰), "ownership structure and bank performance in China: Does Ownership concentration Matter?", University of Barcelona, Department of Business Administration.

[۳] Berger, A. N. (۲۰۰۵). Does function follow organizational form? Evidence from the lending practices of large and small banks. Journal of Financial economics, ۷۶(۲), ۲۳۷-۲۶۹.

[۴] تقوی، مهدی؛ احمدیان، اعظم؛ کیانوند، مهران (۱۳۹۱). تحلیلی بر تاثیر حاکمیت شرکتی بر ثبات سیستم بانکی کشورهای در حال توسعه (با تاکید بر شاخص مالیکت بانک ها)، دانش مالی تحلیل اوراق بهادار سال ششم، شماره نوزدهم.

[۵] Keil, G and Nicholson, G. (۲۰۰۳). Board composition and corporate performance: how the Australian experience informs contrasting theories of corporate governance., corporate Governance, ۱۱(۳): ۱۸۹-۲۰۵.

[۶] Htay, Sheila Nu Nu, (۲۰۱۲), " Better Boards Towards Higher Profitability", World Review of Business Research, Vol.۲. No.۲. March ۲۰۱۲, Pp. ۱۴۹-۱۶۳.

[۷] حساس یگانه، یحیی (۱۳۸۴). مفاهیم حاکمیت شرکتی، ماهنامه حسابدار، شماره ۱۶۷.

[۸] Peni, Emilia, Stanley D. Smith and Sami Vahamaa, (۲۰۱۲), "Bank corporate governance and Real Estate Lending During The Financial Crisis", University of Vaasa, Department of Accounting and Finance.

[۹] آقایی، محمدعلی؛ اعتمادی، حسین؛ آذر، عادل؛ چالاکی، پری (۱۳۸۸). ویژگیهای حاکمیت شرکتی و محتوای اطلاعاتی

سود در بورس اوراق بهادار تهران با تاکید بر نقش مدیریت سود، فصلنامه علوم مدیریت ایران، دوره ۴، شماره ۱۶.

[۱۰] Wang, Z. J., & Deng, X. L. (۲۰۰۶). Corporate governance and financial distress: Evidence from Chinese listed companies. Chinese Economy, ۳۹(۵), ۵-۲۷.

[۱۱] Gaa, J. (۲۰۰۷). Corporate Governance, transparency and Secrecy: The Ethics of Earnings Management, University of Alberta, Working Paper.

[۱۲] Chen, Y. (۲۰۰۸). International Dual Listing : An analytical Framework based on Corporate Governance Theory, Journal of American Academy of Business, Cambridge, ۱۲(۲): ۱۸۷-۱۹۴.

[۱۳] Abu-Tapanjeh, A.M. (۲۰۰۹). Corporate governance from the Islamic perspective: A comparative analysis with OECD principles. Critical perspectives on Accounting ۲۰(۵), ۵۵۶-۵۶۷.

[۱۴] Cadbury, A. (۱۹۹۲). Report of the committee on the financial aspects of corporate governance (Vol. ۱). Gee.

[۱۵] حساس یگانه، یحیی (۱۳۸۵). حاکمیت شرکتی در ایران. حسابرس، ۲۲.

[۱۶] Kim, Peong Kwee and Devinaga Rasiah, (۲۰۱۰), "Relationship between Corporate Governance and Bank Institute Warsaw School of Economics (SGH).